

Князева А. С.,

аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0009-0002-0739-4893

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ПІДСТАВ ПРИМУСОВОГО ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Анотація. У статті проведено комплексний порівняльно-правовий аналіз окремих підстав примусового припинення права власності, зокрема, конфіскації, реквізиції та інституту визнання необґрунтованими активів та їх стягнення у дохід держави. Проведено правовий аналіз конфіскації в межах кримінального та цивільного права, узагальнено їх спільні базові ознаки та встановлено, що конфіскація поєднує елементи приватноправового та публічно-правового регулювання.

Досліджено інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення у дохід держави як різновид цивільної конфіскації, що застосовується у порядку цивільного судочинства та спрямований на протидію необґрунтованому збагаченню осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Визначено його правову природу, особливості застосування та місце у системі примусового припинення права власності.

Проаналізовано реквізицію як форму примусового відчуження майна публічно-правового характеру, що застосовується в умовах надзвичайних обставин, воєнного або надзвичайного стану у позасудовому порядку з обов'язковим відшкодуванням його вартості. Визначено характерні ознаки реквізиції, підстав її застосування та встановлено необхідність додаткового нормативного врегулювання переліку майна, яке може бути примусово відчужене. Підкреслено необхідність удосконалення правового регулювання процедури отримання компенсації вартості майна у разі застосування реквізиції, а також забезпечення належних гарантій захисту права власності.

Доведено, що конфіскація та визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави мають санкційний характер, застосовуються, як правило, на підставі судового рішення та передбачають безоплатне вилучення майна у власність держави. Натомість реквізиція не має каральної природи, не пов'язана з вчиненням правопорушення і виступає адміністративним інструментом держави, який застосовується в умовах надзвичайних обставин, воєнного або надзвичайного стану з метою задоволення публічних потреб із обов'язковим відшкодуванням вартості майна.

Ключові слова: підстави припинення права власності, примусове припинення права власності, санкція, конфіскація, визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, цивільна конфіскація, реквізиція.

Kniazieva A. S. Comparative legal analysis of selected grounds for the compulsory termination of property rights

Abstract. The article provides a comprehensive comparative legal analysis of selected grounds for the compulsory termination of property rights, in particular confiscation, requisition, and the institution of the recognition of assets as unjustified and their subsequent recovery in favour of the state. A legal analysis of confiscation within both criminal and civil law is carried out, its common fundamental features are summarized, and it is established that confiscation combines elements of both private and public law regulation.

The institution of the recognition of assets as unjustified and their recovery in favour of the state is examined as a form of civil confiscation applied in civil proceedings and aimed at counteracting unjustified enrichment of persons authorized to perform the functions of the state or local self-government. Its legal nature, specific features of application, and its place within the system of compulsory termination of property rights are determined.

Requisition is analyzed as a form of compulsory expropriation of property of a public-law nature, applied under extraordinary circumstances, martial law, or a state of emergency through an out-of-court (administrative) procedure with mandatory compensation for its value. The characteristic features of requisition and the grounds for its application are identified, and the need for further legal regulation of the list of property subject to compulsory expropriation is established. The necessity of improving the legal regulation of the procedure for compensation for the value of property in cases of requisition, as well as ensuring adequate guarantees for the protection of property rights, is emphasized.

It is established that confiscation and the recognition of assets as unjustified have a sanctioning nature, are generally applied on the basis of a court decision, and involve the gratuitous transfer of property into state ownership. In contrast, requisition does not have a punitive nature, is not related to the commission of an offence, and serves as an administrative instrument of the state used under extraordinary circumstances, martial law, or a state of emergency to meet public needs with mandatory compensation for the value of the property.

Key words: *grounds for termination of property rights, compulsory termination of property rights, sanction, confiscation, recognition of assets as unjustified and their recovery in favour of the state, civil confiscation, requisition.*

Сучасний розвиток правової системи України характеризується посиленням ролі держави у регулюванні майнових відносин, зокрема, у сфері примусового припинення права власності. В умовах збройної агресії російської федерації та активізації антикорупційної політики особливого значення набуває належне нормативне врегулювання підстав і порядку втручання у право приватної власності. До таких підстав належать, зокрема конфіскація, реквізиція, а також відносно новий для національної правової системи інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Зазначені правові механізми, попри спільну спрямованість на задоволення публічних інтересів, істотно відрізняються за своєю правовою природою, підставами застосування, процедурою реалізації та правовими наслідками. Водночас усі вони пов'язані з втручанням у право власності, що обумовлює необхідність їх чіткого нормативного розмежування та узгодження із принципами правової визначеності, пропорційності та справедливості.

У науковій літературі окремі аспекти конфіскації, реквізиції та визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави досліджувалися такими вченими як Н.М. Навальнева, В.І. Крат, О. О. Колотило, В.М. Коссака, У.Б. Андрусів, Я.В. Вороніжський, В. І. Бобрик, О.І. Антонюк, І.В. Спасибо-Фатєєва, І.Д. Чаплик, І. Ю. Татулич, А. М. Худик та іншими.

Проте питання їх співвідношення та комплексного порівняльно-правового аналізу

залишаються недостатньо розробленими, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Так, стаття 346 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) містить перелік підстав припинення права власності на майно, частина з яких передбачає примусове припинення права власності на майно, що застосовується внаслідок протиправної поведінки власника майна. До таких підстав можна віднести, зокрема, конфіскацію та визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави [1].

У юридичній літературі зазначається, що термін «конфіскація майна» має латинське походження від слова «confiscatio», яке буквально означає передачу майна до державної скарбниці. Під цим поняттям розуміється примусове та безоплатне вилучення у власність держави всього або частини майна, що належить особі на праві приватної власності [2, с. 199].

Статтею 354 ЦК України визначено конфіскацію як санкцію за вчинення правопорушення, яка полягає у позбавленні права власності на майно за рішенням суду у випадках, встановлених законом [1].

М.О. Михайлів зазначає, що конфіскація характеризується низкою специфічних ознак. Насамперед, вона передбачає примусове позбавлення власника належного йому майна. При цьому таке вилучення здійснюється без будь-якого відшкодування його вартості. Конфіскація застосовується виключно як санкція за вчинене правопорушення у випадках, прямо передбачених законодавством. Її реалізація допускається лише

у межах, за умов і в порядку, визначених законом. Крім того, позбавлення права власності в такий спосіб можливе виключно на підставі судового рішення [3, с. 167]

Також, у статті 59 Кримінального кодексу України визначено конфіскацію як покарання у виді примусового безоплатного вилучення у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого [4].

Конфіскація майна як різновид додаткового кримінального покарання характеризується низкою специфічних ознак, що відрізняють її від інших правових механізмів впливу. Насамперед, вона має примусовий характер, оскільки застосовується незалежно від волі власника, без можливості заміни майна грошовим еквівалентом чи іншим майном. Її реалізація ґрунтується на імперативному методі правового регулювання, притаманному кримінальному праву, що передбачає встановлення обов'язків, заборон і відповідальності за їх порушення. Водночас конфіскація є безоплатним вилученням майна, що підкреслює її каральну природу, на відміну від ревізії, яка передбачає обов'язкове відшкодування вартості майна. Об'єктом конфіскації може бути виключно майно, яке належить засудженому, у тому числі його частка у спільній власності, при цьому вилучене майно переходить у власність держави. Обсяг конфіскації може бути як повним, так і частковим, із визначенням конкретного переліку майна, що підлягає вилученню, за винятком об'єктів, на які не може бути звернено стягнення. Крім того, застосування цього виду покарання обмежується, як правило, випадками вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів [5, с. 13-14].

Разом з тим, треба зауважити, що у правовій доктрині питання галузевої належності конфіскації залишається предметом наукових дискусій.

Н.М. Навальнєва в залежності від підстав застосування конфіскації виділяє її різновиди за галузевою належністю, зокрема кримінально-правову, адміністративно-правову, цивільно-правову та господарсько-правову. Незважаючи на відмінності у правовій природі, зазначені види конфіскації зумовлюють однакові цивільно-правові наслідки, а саме одночасне припинення права приватної влас-

ності на відповідне майно та перехід права власності до держави [6, с. 42].

І.В. Спасибо-Фатєєва зазначає, що конфіскацію можна розглядати як одну з форм майнової відповідальності, що застосовується до особи. Цим вона принципово відрізняється від ревізії, яка не має характеру санкції щодо правопорушника та здійснюється поза межами притягнення особи до юридичної відповідальності, без необхідності ухвалення судового рішення. Водночас спільною рисою цих інститутів є їх примусовий характер застосування [7, с. 452].

В.І. Крат констатує, що аналіз положень ЦК України, зокрема статті 328, пунктів 10, 12 частини першої статті 346 та статті 354, дає підстави стверджувати, що норма статті 354 ЦК України закріплює приватноправове регулювання конфіскації, спрямованої проти особи (in personam). Також науковець зазначає, що конфіскація має складну правову природу та характеризується міжгалузевістю, поєднуючи елементи різних правових сфер, із переважанням публічно-правової складової. На його думку, оскільки конфіскація застосовується як реакція держави на правопорушення, її нормативне регулювання здебільшого здійснюється у межах публічного права. В свою чергу реалізація цього інституту зумовлює певні наслідки у сфері приватноправових відносин, зокрема, пов'язані зі зміною майнового статусу особи [8, с. 3].

Незважаючи на відмінності у правовій природі конфіскації в межах кримінального та цивільного права, зазначені інститути мають спільні базові ознаки. В обох випадках йдеться про примусове вилучення майна, що здійснюється незалежно від волі власника, має безоплатний характер і призводить до припинення права приватної власності з одночасним переходом майна у власність держави. Крім того, застосування конфіскації як у кримінальному, так і у цивільному праві відбувається виключно на підставі закону та у визначеному процесуальному порядку – за рішенням суду.

Таким чином, конфіскація як у кримінальному, так і у цивільному праві застосовується щодо особи та зумовлює примусове припинення права власності з одночасним пере-

ходом майна у власність держави. Зазначені ознаки свідчать про її комплексну правову природу, оскільки вона поєднує елементи приватноправового та публічно-правового регулювання.

Іншим різновидом конфіскації у цивільному праві виступає інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Це одна із найновіших підстав припинення права власності на нерухоме майно, яка з кожним роком все частіше застосовується як інструмент боротьби з необґрунтованим збагаченням осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Зазначений механізм був запроваджений Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12.02.2015 № 198-VIII та спочатку був закріплений тільки у ст. ст. 290–292 Цивільного процесуального кодексу України [9] і значно пізніше, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» від 31.10.2019 № 263-IX, визнання необґрунтованими активів та їх стягнення у дохід держави було визначено як окрему підставу припинення права власності на нерухоме майно у ЦК України.

В.І. Крат зазначає, що у світовій практиці сформувалося дві різновиди конфіскації: проти особи (особиста конфіскація «*in personam*») та проти речі (речова конфіскація «*in rem*»).

Науковець зазначає, що залежно від процесуальної форми вилучення майна виділяють конфіскацію «*in personam*», що реалізується в рамках кримінального судочинства або проваджень, прирівняних до нього, та конфіскацію «*in rem*», яка здійснюється у порядку цивільного судочинства. Українська модель конфіскації «*in rem*» знайшла своє відображення в інституті визнання необґрунтованими активів, який характеризується своєрідною правовою природою. Така спе-

цифіка, передусім, проявляється у суттєвих особливостях правового регулювання цього механізму [8, с. 2].

Я.В. Вороніжський зауважує, що дослівне тлумачення положень частини першої статті 354 та пункту 12 частини першої статті 346 Цивільного кодексу України надає підставі зазначити, що інститут визнання необґрунтованими активів слід розглядати як особливий вид санкції, застосування якої не пов'язується з традиційним підходом до правопорушення як підстави юридичної відповідальності.

Для застосування такого заходу, який за своїми ознаками наближений до інституту відповідальності, суду необхідно встановити факт необґрунтованості активів, а також їх належність чи зв'язок із уповноваженою особою [10, с. 44].

Як відзначає Н.М. Навальнєва, інститут стягнення у дохід держави необґрунтованих активів слід розглядати як самостійний інструмент примусового припинення права власності, який функціонує поряд із конфіскацією та спеціальною конфіскацією у кримінальному праві. Водночас, на відміну від спеціальної конфіскації, об'єктом якої є майно, безпосередньо пов'язане із вчиненням злочину, об'єктом стягнення в порядку цивільного судочинства виступають грошові кошти, інше майно, а також доходи від них, незалежно від встановлення їх прямого зв'язку з кримінальним правопорушенням. Відповідно до пункту 1 частини 3 статті 290 Цивільного процесуального кодексу України, підставою для такого стягнення є недоведеність уповноваженою особою правомірності набуття відповідних активів [11, с. 186].

В.І. Бобрик також наголошує, що зазначена категорія справ є фактично новим різновидом позовного провадження, який сформувався внаслідок поєднання норм цивільного процесуального та антикорупційного законодавства. Такий підхід передбачає особливий механізм впливу на майнову сферу відповідача, що полягає у примусовому вилученні майна з приватної власності та його переході у власність держави [12, с. 19].

Згідно з позицією О. О. Колотило, інститут визнання необґрунтованими активів та

їх подальшого стягнення в дохід держави слід розглядати як складову цивільного процесуального права, яка об'єднує норми охоронного характеру з імперативним змістом. При цьому сам механізм, на думку автора, є формою цивільної конфіскації, що закріплена у національному законодавстві України [13, с. 83].

І. Ю. Татулич та А. М. Худик підкреслюють, що питання застосування різних форм конфіскації неодноразово ставало предметом оцінки Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) з точки зору їх відповідності стандартам Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ). Практика ЄСПЛ підтверджує, що такі заходи можуть визнаватися правомірними за умови їх законності, дотримання належної процедури та забезпечення принципу пропорційності. Також вчені зазначають, що питання відповідності процедури визнання необґрунтованими активів (цивільної конфіскації) стандартам ЄКПЛ було вирішено практикою ЄСПЛ. Суд виходить із того, що цивільна конфіскація, яка здійснюється поза межами кримінального провадження, сама по собі не суперечить принципу презумпції невинуватості, не порушує право власності та не становить порушення заборони покарання без закону [14, с. 150].

Вчені узагальнили низку характерних ознак інституту визнання необґрунтованими активів (цивільної конфіскації). Вони зазначають, що інститут визнання необґрунтованими активів та їх подальшого стягнення в дохід держави виступає формою державного примусу, його застосування можливе виключно на підставі судового рішення та у випадках, визначених законом. Крім того, наслідком визнання необґрунтованими активів є безоплатне припинення права власності на відповідне майно і зумовлює виникнення у держави права власності на активи як первісної підстави їх набуття [14, с. 153].

Аналіз судової практики у справах зазначеної категорії свідчить про тенденцію до щорічного зростання кількості проваджень щодо визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Збільшення

кількості таких справ актуалізує питання забезпечення балансу між публічними інтересами та гарантіями захисту права власності, що потребує подальшого теоретичного осмислення та узагальнення правозастосовної практики.

Також, пунктом 9 частини 1 статті 346 ЦК України передбачено, що право власності може припинятися внаслідок застосування реквізиції [1].

В результаті збройної агресії російської федерації та введення правового режиму воєнного стану в Україні практика застосування зазначеної процедури примусового припинення права власності, зокрема, стосовно об'єктів нерухомості, суттєво розширилася.

Статтю 353 ЦК України визначено, що у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин, з метою суспільної необхідності майно може бути примусово відчужене у власника на підставі та в порядку, встановлених законом, за умови попереднього і повного відшкодування його вартості.

Реквізиція є формою примусового відчуження майна, що застосовується в умовах воєнного або надзвичайного стану в інтересах суспільства. Вона передбачає обов'язкове відшкодування вартості майна його власнику, можливість оскарження оцінки такого відшкодування, а також право вимагати надання іншого майна взамін, якщо це можливо. При цьому реквізоване майно переходить у власність держави або підлягає знищенню, а у разі збереження майна після усунення надзвичайних обставин попередній власник має право вимагати його повернення у судовому порядку [1].

Верховний суд у постанові № 707/1298/22 від 13.09.2023 зазначив, що реквізиція застосовується в умовах надзвичайних обставин, що потребують оперативного реагування, у зв'язку з чим вона здійснюється у позасудовому (адміністративному) порядку на підставі рішень уповноважених органів державної влади. Такий порядок зумовлений необхідністю забезпечення швидкого та ефективного втручання держави для подолання наслідків надзвичайних ситуацій [15].

Москалюк Н.Б. акцентує увагу, що необхідною передумовою застосування реквізиції є ухвалення відповідного адміністративного акта, що істотно відрізняє її від інших підстав припинення права власності, для яких визначальним є судові рішення [16, с. 131].

Чаплик І.Д. зазначає, що реквізицію доцільно розуміти як родове поняття щодо примусового «відчуження» та «вилучення» майна в умовах воєнного або надзвичайного стану, а також за інших надзвичайних обставин (зокрема під час епідемій, пандемій, епізоотій тощо). Водночас «примусове відчуження» та «примусове вилучення» слід розглядати як окремі форми (способи) реалізації реквізиції [17, с. 66].

Коссак В.М., Андрусів У.Б. виокремлюють основні ознаки реквізиції. Науковці зазначають, що реквізиція спрямована на задоволення суспільних потреб і застосовується за наявності або загрози виникнення надзвичайних обставин. Її здійснення відбувається у позасудовому, адміністративному порядку за рішенням спеціально уповноваженого суб'єкта. Реквізиція зумовлює припинення права приватної власності та виникнення права державної власності на відповідне майно, має оплатний характер, що передбачає попереднє або наступне відшкодування його вартості. Крім того, після усунення надзвичайних обставин колишній власник має право вимагати повернення майна, якщо воно зберіглось.

В той же час науковці звертають увагу на необхідність належного документального оформлення реквізиції, в рамках якої факт примусового відчуження майна фіксується актом, до якого додається документ із визначенням його вартості. Саме з моментом підписання такого акта пов'язується припинення права власності у попереднього власника та виникнення права власності у держави [18, с. 169].

Також, Верховний суд у постанові № 707/1298/22 від 13.09.2023 виокремив два різновиди реквізиції: реквізицію, що здійснюється за надзвичайних обставин (частина перша статті 353 ЦК України) та реквізицію, яка застосовується в умовах воєнного або надзвичайного стану (частина друга

статті 353 ЦК України). Ключова відмінність між ними полягає у моменті відшкодування вартості майна: у першому випадку компенсація має бути здійснена до його примусового відчуження, тоді як у другому – обов'язок держави щодо відшкодування виникає вже після вилучення майна [15].

Отже, реквізиція як підстава примусового припинення права власності має чітко виражений публічно-правовий характер і застосовується виключно за наявності надзвичайних обставин в інтересах суспільства. Її правова природа проявляється у поєднанні адміністративного порядку застосування, обов'язковості компенсації вартості майна та спрямованості на оперативне реагування держави на наслідки, які настали в результаті запровадження надзвичайного або воєнного стану. Сучасна правозастосовна практика, зокрема в умовах воєнного стану, засвідчує розширення сфери використання реквізиції, що, у свою чергу, виявляє низку проблем як нормативного, так і практичного характеру, пов'язаних із визначенням вичерпного переліку майна, яке може бути примусово відчужене, процедурою отримання компенсації вартості майна та гарантіями захисту права власності.

А. З. Баранюк пропонує класифікувати підстави позбавлення права приватної власності на три основні групи. До першої належать ті, що зумовлені суспільною необхідністю, зокрема націоналізація, реквізиція, викуп нерухомого майна для суспільних потреб, а також припинення права власності на об'єкти, які не можуть перебувати у приватній власності. Друга група охоплює випадки, пов'язані з вчиненням правопорушення власником, серед яких конфіскація, звернення стягнення на майно, викуп земельної ділянки у разі її використання з порушенням законодавства, а також оплатне вилучення предметів адміністративного правопорушення. Третю групу становлять ситуації, коли припинення права власності зумовлене доцільністю передання майна іншій особі, наприклад, у разі неможливості або недоцільності виділу частки у спільному майні. [19, с. 26-34]

З огляду на зазначену класифікацію, застосування реквізиції та позбавлення права

власності в межах механізму визнання необґрунтованими активів варто віднести до підстав, обумовлених суспільною необхідністю, оскільки вони спрямовані на захист публічних інтересів. Водночас конфіскацію варто віднести до випадків, пов'язаних з вчиненням правопорушення власником.

Таким чином, конфіскація, визнання необґрунтованими активів та їх стягнення у дохід держави і реквізиція виступають самостійними підставами примусового припинення права власності, внаслідок застосування яких право власності на майно переходить до держави.

Водночас, конфіскацію, так само як і механізм визнання необґрунтованими активів, доцільно розглядати як різновид санкцій у системі цивільного права, що застосовується на підставі рішення суду, а реквізицію – як адміністративний інструмент держави, який використовується за надзвичайних обставин, в умовах воєнного або надзвичайного стану з метою оперативного забезпечення публічних потреб та інтересів суспільства

із обов'язковим відшкодуванням вартості майна.

Підсумовуючи вищевказане, можна констатувати, що застосування конфіскації, інституту визнання необґрунтованими активів та їх стягнення у дохід держави і реквізиції зумовлюють припинення права приватної власності, а відтак становлять суттєве втручання у приватну власність особи. Примусове припинення права власності на майно в такий спосіб призводить до обмеження конституційно закріпленого принципу непорушності права власності, що обумовлює необхідність його здійснення виключно на підставі закону, з дотриманням принципів правової визначеності, пропорційності та належної правової процедури. У зв'язку з цим особливого значення набуває чітке та системно узгоджене правове регулювання зазначених інститутів, яке має забезпечувати передбачуваність їх правозастосування, унеможливити зловживання з боку суб'єктів владних повноважень та не допускати надмірне втручання у право приватної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.03.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#n1872> (дата звернення 18.04.2026)
2. Юридична енциклопедія : у 6 т. Т. 3 / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ : Укр. енцикл., 2001. 792 с.
3. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 468 с.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 18.04.2026)
5. Конфіскація майна як вид кримінального покарання : монографія /М. Г. Корабель, Ю. В. Шинкарьов. Харків : Право, 2018. 176 с.
6. Навальнева, Н. М. Конфіскаційні санкції у цивільному праві : дис. ... д-ра філос.: 081, 08/ Наталія Миколаївна Навальнева. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. 264 с.
7. Цивільне право: підручник: у 2 т. / за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького, Харків: Право, 2011. Том 1. 656 с.
8. Крат В. І. Значення конструкції конфіскації в приватному праві. Збірка публікацій «Трохи про приватне право в судовій практиці», 2023. 12 с. URL: <https://t.me/glossema/100>.
9. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 18.04.2026)
10. Воронежський Я.В. Цивільне судочинство у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави: дис. ... д-ра філос.: 081, 08/ Ярослав Володимирович Воронежський. Київ: Національна академія внутрішніх справ. 2024. 313 с.
11. Навальнева Н. М. Конфіскація майна: цивільно-правовий аспект. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2018. Том 29 (68) № 6. С. 39–46.
12. Бобрик В. І. Матеріальна диференціація цивільного судочинства: провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування. Науковий вісник публічного та приватного права. 2015. Вип. 2. С. 15-19. URL: <https://nvppp.in.ua/vip/2/5.pdf> (дата звернення 20.04.2026);

13. Колотило О. О. Конфіскація поза межами кримінального переслідування (цивільна конфіскація): міжнародно-правовий аспект. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. № 3. С. 81-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2019_3_10
14. Татулич І. Ю., Худик А. М. Правове регулювання інституту визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави // Правова держава. 2025. № 58. С. 145–158. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.58.331003>
15. Постанова Верховного Суду від 13.09.2023 у справі № 707/1298/22. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113560656>
16. Москалюк Н. Б. Теоретичні та практичні проблеми права державної власності та його реалізації : дис. ...д-ра юрид. наук: 12.00.03. Тернопіль, 2021. 480 с.
17. Чаплик І. Д. Цивільно-правове регулювання ревізії в Україні: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» / Чаплик Ірина Дмитрівна. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 187 с.
18. Косак В.М., Андрусів У.Б. Ревізія як підстава припинення права власності в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023, № 76 (Серія «Право»). С. 169-175. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/28.pdf>.
19. Баранюк А. З. Позбавлення права приватної власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2007. 220 с.

Дата першого надходження статті до видання: 15.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026